

Anja Askeland og Peter Normann Waage

BORGERLØNN

Veien videre for velferdsstaten

Borgerlønn BIEN Norge

Lay-out og sats: Type-it AS, Trondheim 2014

Omslagsbilde: Vanessa E. Holden

Trykk:

ISBN 978-82-303-2662-6

© Borgerlønn BIEN Norge, Anja Askeland og Peter Normann Waage

Utgivelsen er støttet av Institusjonen Fritt Ord

INNHold

Hvorfor borgerlønn?	5
Hva er borgerlønn?	8
Borgerlønnstanken i historien	14
Borgerlønn i dag	17
Borgerlønn globalt	20
Tidsbegrensede pilotprosjekter	23
Borgerlønn i Norge	28
Arbeid og lønn	34
Noen vanlige innvendinger mot borgerlønn	39
Forslag til videre lesning	44

HVORFOR BORGERLØNN?

Borgerlønn er et alternativ til de eksisterende velferdsordningene og kan defineres som en inntekt som gis ubetinget til alle på individuell basis, uten behovsprøving eller krav om arbeide.

Kjært barn har mange navn. Denne velferdsordningen går også under andre betegnelser: samfunnslønn, basisinntekt og grunninntekt. En litt annen variant heter negativ inntektsskatt. Den kommer vi tilbake til. I denne pamfletten vil vi benytte begrepet borgerlønn, som er mest brukt i den norske debatten.

Mange oppfatter det moderne velferdssystemet som lite tilfredsstillende, særlig når det gjelder dets evne til effektivt å redusere arbeidsledighet, fordele midler og muligheter samt skape insentiver for fattige til å hjelpe seg selv ut av sin situasjon.

Borgerlønn kan gi oss frihet til selv å velge hvordan vi vil leve livene våre, individuelt og i fellesskap.

Den kan gi trygghet og verdighet for dem som i dag er avhengige av velferdssystemet.

Den kan bidra til å realisere menneskerettighetene og til å avbyråkratisere samfunnet.

Med økonomisk sikkerhet kan vi redusere en rekke samfunnsproblemer, så som fattigdom, psykiske problemer og følelsen av avmakt stilt overfor et kontrollerende og mistenksomt velferdsbyråkrati.

Borgerlønn kan frigjøre borgernes kreativitet og slik bidra til samfunnsmessig innovasjon og entreprenørskap. Den som opplever seg materielt trygg, blir lettere aktiv og kreativ.

Borgerlønn vil øke den kunstneriske aktiviteten.

Samfunnsdebatten kan stimuleres med flere og mer mangfoldige bidrag. Kultur, kunst og håndverk kan blomstre.

Vi får tiden tilbake, tid til å være sammen og til omsorg. Arbeid som nå ikke er betalt, men som likevel er livsnødvendig, så som pleie av syke, barn og gamle hjemme, vil kunne oppleves som betalt.

Samtidig kan borgerlønn stimulere økonomien gjennom innsparring i byråkratiet og ved å frigi arbeidskraft. Mange ansatte i NAV-systemet slipper å ha et arbeid som pålegger dem kontroll og mistenksomhet overfor sine klienter. De, som alle andre, vil kunne følge sine individuelle interesser – som like gjerne kan føre til at de fortsetter å støtte og hjelpe trengende. For borgerlønn skal ikke erstatte arbeidsinntekt. Den skal garantere folk et trygt eksistensminimum. Ingen nektes å arbeide som vanlig. Lønnsinntekten kommer på toppen av borgerlønnen.

Den materielle frigjøring ligger innenfor rekkevidde. Aldri før har menneskeheten hatt en slik mulighet, det har blant annet automatiseringen og effektiviseringen av arbeidsoperasjonene sørget for. Produksjonen blir i stigende grad overlatt til maskiner; vi kan i dag dekke våre grunnleggende behov med stadig mindre arbeidsinnsats. Men hva gjør vi? Vi roper på mer arbeid, alle skal i arbeid og alle skal jobbe mer og lenger. Arbeidslinja har frem til nå vært ubestridt i norsk politikk.

Friheten som en materiell frigjøring gir, skremmer kanskje noen, mens andre gleder seg over mulighetene den gir. Noen er skrekkslagne over å måtte møte seg selv, over å måtte ta ansvar for sitt liv. Andre jubler over friheten til å realisere sine drømmer og utvikle sitt kreative potensiale. Og andre igjen vil bare bli lykkelige over å få lov til å leve sitt eget liv, over å bli verdsatt som menneske og være sikret sitt daglige brød.

Velferdsstatene er basert på høy sysselsetting. Når arbeidsledigheten passerer 25 prosent vil det bli vanskelig for statene å finansiere velferdsytelsene. Den situasjonen er rett rundt hjørnet i mange europeiske land. Vi er derfor nødt å endre tenkningen rundt velferd, arbeid

og produksjon. For automatisering av arbeidslivet er i full gang: Forskere fra Oxford hevder at 45 prosent av arbeidsoppgavene i USA vil bli utført av maskiner i løpet av de neste 20 årene. (Se: <http://www.technologyreview.com/view/519241/report-suggests-nearly-half-of-us-jobs-are-vulnerable-to-computerization/>)

Produksjonen er avhengig av ressursgrunnlaget, og vi er nødt til å dele overskuddet, slik at vi kan ha en bærekraftig produksjon for fremtidens generasjoner. Også en slik produksjon vil borgerlønnen stimulere.

Borgerlønn er rettferdig, den er enkel, og kan for en stor grad finansieres gjennom omdefinering av eksisterende ytelser og ved at enkelte subsidier forsvinner.

Helsemessig kan vi spare store lidelser og beløp. Ingen vil lenger bli stigmatisert fordi de ikke deltar i arbeidslivet. Med borgerlønn kan enhver arbeide så mye man orker – eller vil.

Borgerlønn er velferdsreformen for det 21. århundret, den er økonomisk effektiv, sikrer alle en grunnleggende inntektssikkerhet og slipper løs kreativiteten vi har behov for i vår tid. Den sørger for verdighet for alle innen forsvarlige økonomiske og økologiske rammer.

HVA ER BORGERLØNN?

Borgerlønn defineres av fire kriterier:

Den skal være **betingelsesløs**: Det skal ikke knyttes betingelser om arbeid eller annet til utbetalingen. Borgerlønnen skal være upåvirket av annen inntekt. Den er en rettighet man har som borger og det skal ikke være noen form for behovsprøving.

Den skal være **universell**: Borgerlønn tildeles alle borgere, men kan også inkludere mennesker som kommer fra utlandet, hvis de har bodd innenfor statens geografisk område en bestemt tid.

Borgerlønn skal utbetales til alle, men summen kan differensieres ut fra mottakerens alder.

Den skal være **individuell**: Borgerlønn utbetales til det enkelte individ, uavhengig om man bor alene, er i parforhold eller gift.

Borgerlønnen skal være **høy nok** til at vi kan leve et verdig liv og delta aktivt i samfunnslivet

Borgerlønn BIEN Norge arbeider for borgerlønn. Foreningen er en del av det internasjonale nettverket Basic Income Earth Network (BIEN) og Unconditional Basic Income Europe (UBIEurope). Foreningen er partipolitisk nøytral og ble startet i 2012.

I bevegelsen er det generell enighet om at borgerlønnen bør utbetales kontant og regelmessig, slik at den kan regnes inn i husholdningsbudsjettet. BIEN Norge mener også at borgerlønnen ikke skal erstatte

velferdsstaten. Pengene skal dekke livsopphold, ikke ekstra kostnader til helse og utdanning.

Det finnes ulike tilnærminger til borgerlønn som ikke nødvendigvis møter alle de fire kriteriene ovenfor. Vi vil behandle *Garantert minsteinntekt*, *Negativ inntektsskatt* og *Fee and dividende*.

Garantert minsteinntekt (GMI)

Garantert minsteinntekt innebærer, som navnet tilsier, en garanti for at visse befolkningsgrupper under bestemte vilkår har rett til å få utbetalt et løpende minimums- eller grunnbeløp fra det offentlige.

Negativ inntektsskatt (NIT)

Milton Friedman lanserte denne modellen i 1962. Myndighetene bestemmer en minsteinntekt. De som tjener under denne, eller ikke har inntekt i det hele tatt, får hele eller deler av summen utbetalt over skatteseddelen. Tjener man over grensen, betaler man skatt, men aldri så mye at det ikke vil lønne seg å arbeide. Friedman foreslo å kombinere systemet med flat skatt. Det er verdt å merke seg at det garanterte minstebeløpet i det opprinnelige forslaget til Friedman, er det eneste som betales ut fra myndighetene til borgerne. Det erstatter alle former for trygd. Det er imidlertid ingenting i veien for å kombinere denne ordningen med andre tiltak.

Fee and dividende

Klimaforsker James Hansen har foreslått denne modellen hvor målet er å fase ut fossilt brennstoff for å stabilisere klimaendringene på en sosialt utjevnnende måte.

Karbonavgiften skal legges på bruk av fossilt drivstoff, både den som er produsert innenlands og den som importeres. Avgiften reguleres av den mengden CO₂ som er i drivstoffet, og skal øke fra år til år. Inntektene fra avgiften skal fordeles til hver enkelt innbygger, som får samme beløp. Fossil energi vil bli forutsigbart dyrere, noe som vil føre til at investeringene flyttes fra fossil til ikke-fossil teknologi.

Med dividenden blir forbrukerne kompensert på en sosialt utjev-
nende måte: De som bruker mye, må betale mest.

Finansiering*

En vesentlig del av borgerlønnen vil kunne finansieres gjennom inn-
sparinger. Sosialhjelp, trygdeytelser, sykepenger osv. vil kunne omde-
fineres som borgerlønn. Det samme vil en hel del av ressursene som er
bundet opp i det voldsomme trygdebyråkratiet som forvalter dagens
velferdsordninger. Studiestipender og en rekke subsidier kan også i
stor grad omdefineres som borgerlønn. I tillegg foreligger en rekke
andre finansieringsforslag:

Inntektsskatt kan erstattes av for eksempel indirekte skatt (moms),
kapital- og formueskatt, skatt på forurensning, tobinskatt og så videre.
Det ligger i sakens natur at borgerlønnen aldri vil skattes direkte.
En del finansieringsmodeller tar utgangspunkt i en flat inntektsskatt,
men man kan også tenke seg en progressiv eller degressiv beskat-
ning (samme skatteprosent for inntekt over en viss størrelse, og avta-
gende skatt for inntekt under grensen, jfr. negativ inntektsskatt). De
fleste forslag går ut på å innføre borgerlønn på statlig nivå, men den
kan også tenkes gjennomført av større eller mindre samfunnsgrup-
per.

Borgerlønn og ideologi

En mulig årsak til at ingen politiske retninger eller partier har erklært
eierskap til borgerlønnsideén, er at den er ideologifri, den passer til
alle de grunnleggende politiske ideologiene. Dette kan også være en
medvirkende årsak til at borgerlønn ikke er så klart tilstede i sam-
funnsdebatten – tilsynelatende vil intet politisk parti kunne profilere

* Dette og følgende avsnitt er basert på Sven Stokkelands hovedoppgave ved Økono-
misk Institutt, UiO, 2002: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/17284/Stokkeland.pdf?sequence=1>

seg på saken i forhold til de andre. Derimot vil de kunne profilere seg desto kraftigere som grunnleggende samfunnsreformatorer.

Her er noen argumenter som kan føres i marken ut fra de forskjellige ideologiske ståstedene :

Økonomiske liberalister: markedsfleksibiliteten

En avskaffelse av minstelønnsordningene kombinert med at inntekt (delvis) frikobles fra arbeid, vil kunne gjøre det lettere å få lønnene ned. Det vil også øke mulighetene for dem som i dag er utenfor arbeidslivet. En vedvarende og garantert inntektsstrøm vil også føre til at flere er villige til å ta risiko, det fremmer effektiviteten i den kapitalistiske økonomien og vil samtidig stimulere til innovasjon. En viktig effekt er at borgerlønnsreformen også vil forenkle og redusere offentlig sektor, og slik frigjøre både ressurser og arbeidskraft.

Sosialdemokrater: styrking av den sosiale sikkerheten

Borgerlønn er en effektiv fordelingsmekanisme som gjør det mulig langt på vei å avskaffe fattigdom. Derved vil alle samfunnsborgere oppnå en grunnleggende trygghet.

Sosialister: frigjøring fra stigmatisering og klientifisering

Stigmatiseringen faller bort. Det symbolske gapet mellom mottakere av sosiale ytelser og dem som finansierer det faller bort. Det nåværende systemet oppleves som så komplisert at mange ikke lykkes i å få de ytelsene de har krav på. Behovsprøvingen fører til at folk låses fast i den sosiale lagdelingen. Forenklingen vil øke verdigheten til brukerne, mennesker som i dag er passiviserte klienter i et ugjennomtrengelig byråkrati. Folk med lav inntekt vil få mer reelle valg og større frihet.

Liberale: oppgjør med statstvang

Med borgerlønn blir individet fritt til selv å velge hvordan det vil leve livet sitt uten innblanding fra staten. Borgerne får grunnleggende frihet, kombinert med stimulanser til å arbeide, fordi det ikke er avkortning på borgerlønnen.

De grønne:

Velferdsstaten er et produkt av og er avhengig av en kapitalistisk konsum- og vekstorientering. En følge av dette er at økologisk bærekraft ofres for økonomisk vekst. For å skape bedre levekår for de fattigste må den samlede produksjonen øke, denne økningen går oftest på bekostning av miljøet. Kaken skal bli større, man forsøker ikke å dele den på annen måte. Det er grenser for økonomisk vekst i en endelig verden. Veksten fører til at velferdsstaten på sikt undergraver seg selv i mangel på bærekraft.

Borgerlønn vil svekke koblingen mellom økonomisk vekst og bekjempelse av fattigdom. Kan koblingen fjernes, vil den moralske legitimeringen av økonomisk vekst falle bort, og man kan konsentrere seg om bærekraft.

Feminister: Større autonomi og frihet.

Borgerlønn vil i større grad enn eksisterende ordninger gi frihet og autonomi for kvinner. Den sterke koblingen mellom offentlige ytelser og lønnet arbeid, for eksempel pensjon og sykepenger, brytes. Dagens velferdsmodell er knyttet opp mot deltagelse i arbeidsmarkedet og det er et faktum at kvinner både har lavere deltagelse og lavere lønn enn menn. På individnivå vil borgerlønn tjene kvinner mer enn den vil tjene menn, både i forhold til distribuering av inntekt og gjennom sin virkning på kvinners muligheter i arbeidsmarkedet. Man kan forvente mer arbeidsdeling i hjemmene, siden kvinnene blir mindre avhengig av mannens arbeidsinntekt, samtidig som menn kan bli mer tilbøyelige til å redusere sin arbeidstid. Kvinners økte uavhengighet av en mannlig lønsmottaker gir dem større frihet fra både ektemenn og byråkratiet. Man kan forvente en generell overføring av midler fra menn til kvinner.

Uansett hvilken virksomhet kvinner velger å ta del i, vil de med borgerlønn i bunnen i utgangspunktet stille mer likeverdige med **mannen.**

Nora ville kunne gå ut fra sitt dukkehjem med langt større trygghet og selvsikkerhet enn hun gjorde på Ibsens tid.

Om ikke prostitusjonen vil opphøre med borgerlønn, må vi anta at den blir redusert.

Innen de forskjellige ideologiene er det naturlig nok også argumenter mot borgerlønn. Tilbudet på arbeidskraft synes å være nøkkelen til forståelse av hvordan en borgerlønn vil fungere, uansett ideologisk ståsted. Vi kan bare oppmuntre til debatt om temaet innad i partiene, fagbevegelsen og i arbeidsgiverorganisasjonene.

BORGERLØNNSTANKEN I HISTORIEN

I en viss forstand kan idéen om borgerlønn spores tilbake til Aristoteles (født 384 f.Kr.). I sin *Nikomakeiske etikk* skriver han at ingen medborger skal lide av mangel på livsnødvendigheter. Det var imidlertid først på 1500 tallet at det ble utarbeidet et mer konkret program som ligner på borgerlønn. Juan Julien Vives presenterte forslaget i et memorandum til borgermesteren i Brugge i 1526.

Thomas Paine (1737-1809) blir av mange regnet som den første som utvetydig lanserte idéen om en ubetinget inntekt – av rettferdighetshensyn. Paine var en engelsk-amerikansk politisk aktivist, forfatter, politisk teoretiker og revolusjonær. Han skrev to inspirerende pamfletter ved inngangen til den amerikanske revolusjon, og bidro slik til at landet erklærte seg selvstendig fra England. Idéene og retorikken hans reflekterte opplysningstidens overnasjonale menneskerettigheter.

Paine skrev i sin pamflett *Agrarian Justice* at landeierne hadde en moralsk forpliktelse til å dele, fordi ressursene var en gave fra Gud. I sin naturlige og ubearbeidete form tilhører jorden hele menneskeheten. Når landet blir kultivert, er det bare verdien av forbedringen og ikke jorden selv, som er individets eiendom. Derfor må den som bruker det dyrkede landet, betale en grunnrente for det stykke jord vedkommende bruker eller eier. Pengene settes i et fond og fra dette fondet skal alle, både rike og fattige, tildeles en grunnkapital på «femten pund sterling» ved fylte 21 år. Utbetalingen skal være en delvis kompensasjon for tapet av ens naturlige arv gjennom systemet med eiendomsrett.

I 1848 foreslo Joseph Charlier (1816-1896) i *Solution to the social problem* at en territoriell dividende skulle utbetales til alle borgere. Charlier argumenterte for at alle borgere har lik eiendomsrett til det nasjonale territoriet. Året etter foreslo John Stuart Mill (1806-1873) i sin bok *Principles of political economy* en redistribueringsordning til alle borgere for å sikre dem et eksistensminimum.

I det 20. århundre har borgerettsdebatten gått i bølger. I mellomkrigstiden var borgerlønn et tema i den offentlige debatten så vel i Europa som i USA. Den dukket frem igjen på slutten av 1960-tallet og på 1980-tallet. En rekke ledende økonomer i det 20. århundre har i forskjellige former lansert idéen om borgerlønn – blant dem den første nobelprisvinneren i økonomi, Jan Tinbergen, og de senere nobelprisvinnerne James Mead og James Tobin. Milton Friedman har vi allerede nevnt – han gikk inn for negativ inntektsskatt. I 1968 signerte James Tobin og 1200 andre økonomer et dokument som oppfordret kongressen i USA til å garantere at landets innbyggere skulle ha en minimumsinntekt. Forslaget møtte stor motstand og ble ikke vedtatt. (Se: <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>)

Ikke overraskende blir borgerlønn et tema i økonomiske nedgangstider. Slike tider er igjen kommet.

I dag ser vi derfor fremveksten av en ny klasse: «Prekariatet». Professor Guy Standing, som til daglig er professor ved School of Oriental and African Studies, University of London, presenterer den nye klassen i boken *The Precariat: The New Dangerous Class* (2011). «Precarious» betyr «farlig, prekær». Og den nye sosiale klassen Standing kaller «Precariat» har nettopp farlige og bekymringsfulle liv. Et stadig økende antall mennesker blir utsatt for usikre ansettelser. De får kortsiktige og dårlig betalte jobber uten håp om en bedre situasjon, selv på lang sikt. I dagens arbeidsmarked er fleksibilitet og vilje til å tilpasse seg blitt normen, og prekariatets medlemmer må betale en høy pris i form av sosial ekskludering og dårlig helse. Arbeidslivet blir stadig mer fragmentert, noe som gjør det vanskelig for prekaria-

tet å samarbeide gjennom klassebevisst solidaritet og politisk pragmatisme.

Prekariatet blir et lett bytte for populisme av ulike slag når det er tvunget til å leve i permanent usikkerhet. Frustrerte mennesker ønsker noen ganger raske og enkle svar på kompliserte spørsmål. De mange migrantene i prekariatet har høy risiko for å bli politisk marginalisert.

Men prekariatets håp og frykt kan også føre til en dypere politisk refleksjon, og skape grunnlag for en ny radikal politikk med sikkerhet og solidaritet i fokus.

Guy Standing er en av grunnleggerne av BIEN. Han ser borgerlønn som eneste logiske løsning på uføret. (Se forlagsomtale av boka: <http://www.adlibris.com/no/product.aspx?isbn=9171734082>)

BORGERLØNN I DAG

I 1986 ble «Basic Income European Network» (BIEN) grunnlagt. I 2004 erklærte nettverket seg for globalt, og akronymet står fra da av for «Basic Income Earth Network». Nettverket innbefatter nå 23 nasjonale sentra, de fleste i Europa, men **her finner vi** også Argentina, Australia, USA, Japan, Brasil, Canada, Sør-Korea og Mexico. Det er også et overnasjonalt senter: UBIEurope. BIEN avholder en internasjonal kongress annethvert år. (Du kan lese mer om BIEN og kongressene på <http://www.basicincome.org/bien/>)

I 2008 laget Daniel Häni og Enno Schmidt filmen *Grundeinkommen – ein Kulturimpuls*. Den har bidratt til å sette borgerlønn på agendaen. Filmen er nå oversatt til 26 språk og er å finne på You Tube.

Sveits har direktedemokrati. Det betyr som at dersom et lovforslag får 100.000 eller flere underskrifter, skal det legges ut til folkeavstemning. Sommeren 2013 ble det klart at borgerlønnbevegelsen hadde klart å samle inn nok underskrifter til at det skal avholdes folkeavstemning innen to år.

4. september samme år markerte initiativtagerne begivenheten ved å tømme et lastebillass med mynter foran parlamentsbygningen. En mynt for hver borger. Bildene fra aksjonen gikk verden rundt og førte til stor oppmerksomhet om borgerlønnsideén. Det var ikke et parti eller lobbygruppe som sto bak folkeinitiativet, men en løssammenslutning av mennesker fra forskjellige leire og med et mangfoldig spekter av interesser. De kalte seg «Generation Grundeinkommen». (Se: <http://www.grundeinkommen.ch/generation/wordpress/>) De samarbeidet med BIEN Sveits. Hvis utfallet av folkeavstemningen

blir et ja til borgerlønn, vil alle sveitsiske borgere få 2.500 sveitserfranc i måneden (ca. 16.700 kroner). Sveits vil i så fall bli det første landet som innfører en borgerlønn som er universell, betingelsesløs og høy nok til å leve et verdig liv.

En av initiativtakerne til underskriftskampanjen, Marilola Wili, begrunnet forslaget blant annet slik:

Aldri i verdenshistorien er det blitt produsert flere varer, blitt utvekslet flere tjenester eller sirkulert en større pengemengde enn i våre dager. I Sveits, som i alle vestlige land, lever vi snarere i total overflod enn i knapphet. Vi har tilgang til langt mer enn vi faktisk trenger til forbruk. På samme tid lever folk ofte i frykt for ikke å få nok, eller de er til og med tvunget til å leve i fattigdom. Dette er en paradoksal situasjon: Store deler av befolkningen i vestlige samfunn fører et liv som er fjernt fra hvordan virkeligheten tilsier at det burde være.

Idéen om ubetinget borgerlønn hjelper til å avsløre dette misforholdet i vårt faktiske liv og til å gi slipp på den uproduktive og til og med farlige redsel for knapphet. Denne idéen får tingene frem i lyset, slik at den bidrar til å frigjøre menneskets krefter på uforutsigelige måter, som ingen tidligere har tenkt på. (Se: <http://idealoblog.blogspot.no/2013/10/were-facing-shift-in-what-work-means.html>)

Det er en svært uvanlig situasjon at underskrifter blir samlet inn for den samme saken i både Sveits og EU samtidig. Det skjedde imidlertid når det gjelder borgerlønn.

I 2012 ble «Det europeiske borgerinitiativet for borgerlønn» («European Citizen's Initiative for Unconditional Basic Income») etter flere forsøk godkjent av EU-kommisjonen. (Se: <http://basicincome2013.eu>) Kampanjens frontfigur var Stanislas Jourdan fra Frankrike. Han reiste fra land til land for å bygge bevegelsen. EUs regelverk tilsier at hvis man i løpet av 12 måneder klarer å samle én million underskrifter i alle EUs medlemsland tilsammen, vil EU-kommisjonen måtte ta forslaget opp til vurdering. Det ble en lang og hard kampanje, bevegelsen måtte bygges opp, midler samles inn og opplæring gis til nye aktivis-

ter. Det er store kulturelle og språklige forskjeller mellom medlemslandene og svært varierende politiske forhold. Mot slutten av kampanjen løsnet det, særlig i Bulgaria, som samlet inn 200 prosent av sin kvote – mye takket være den visjonære fagforeningslederen Plumen Dimitra. På grunn av dataproblemer varte kampanjen bare i ti måneder. Den ble avsluttet i januar 2014. Da hadde 285.041 mennesker satt sin signatur under forslaget.

I Tyskland er det en stor og aktiv borgerlønnbevegelse, «Netzwerk Grundeinkommen» («Netzwerk Grundeinkommen»), som er tilknyttet BIEN. Idéen om borgerlønn har i tillegg en fremragende talsmann i forretningsmannen Götz W. Werner, som inntil nylig ledet en kjede av drogerier med vel 30.000 ansatte. Han har skrevet flere bøker om emnet og er hyppig gjest i tysk og sveitsisk tv. På You Tube ligger en rekke filmer med hans foredrag og tv-opptredener. Han henviser til første paragraf i den tyske grunnloven: *Menneskets verdighet er ukrenkelig. Alle statlige maktinstitusjoner er forpliktet til å respektere og beskytte den.* Følgelig, resonnerer Werner, er en betingelsesløs borgerlønn til alle løsningen. Han argumenterer blant annet med at man ikke arbeider for å få penger. Det er omvendt: pengene gjør en i stand til å arbeide. Arbeidet er i sin essens den enkeltes bruk av sine evner til nytte for fellesskapet. Med borgerlønn vil hver i sær få den trygghet og sikkerhet som trengs for å bidra med sitt. I Werners forslag skal hver borger få 1.500 euro i måneden (ca. 12.000 kroner).

Etter folkeinitiativene i Europa og tilhørende debatter og offentlig interesse, var det nå bygget opp et solid nettverk av aktivister. Det ble tatt initiativ til å starte et mer formelt samarbeide gjennom paraplyen «Universal Basic Income Europe» (UBIEuropa). Dette samarbeide er ikke begrenset til EU-landene, og hele Europa er invitert med. BIEN Norge og dets søsterbevegelse i Sveits deltar også. 10 april 2014 ble UBIEuropa formelt grunnlagt i Brussel, i lokalene til EESC: «European Economic and Social Committee». UBIEuropas leder er britiske Barb Jacobson. (Se: <http://ubie.org/>)

BORGERLØNN GLOBALT

Det er ingen land som har innført borgerlønn etter alle de fire kriteriene, men elementer av borgerlønn kan man finne igjen i flere stater. Den nedenstående listen er langt fra komplett.

Alaska

I 1976 vedtok delstatsmyndighetene en lov om en form for borgerlønn – en dividende fra avkastningen av statens naturressurser som ble plassert i et fond, det såkalte «Permanent Fund». Dette skulle være et virkemiddel for å sikre at en del av inntektene også skulle komme fremtidige generasjoner til gode.

Siden 1982 er det blitt foretatt årlige utbetalinger fra Permanent Fund. Disse har bidratt til mindre forskjeller mellom rike og fattige i Alaska. Ordningen har sterk støtte i befolkningen. Den årlige utbetalingen er individuell, universell, – men ikke helt betingelsesløs. Mot-takeren kan blant annet ikke ha blitt dømt for noen straffbar handling i det foregående år eller sittet i fengsel. Heller ikke kan han eller hun, med visse unntak, ha vært ute av Alaska i mer enn 180 dager.

Den summen som utbetales er ikke høy nok til å leve av. Størrelsen varierer fra år til år. I 2008 var utbetalingen på omlag 13 000 kroner – den høyeste hittil. I 2013 var den nede i 5 700 kroner.

(Se: http://pfd.alaska.gov/Content/StatsAndRegs/2014StatandRegWebV4_2.pdf og http://en.wikipedia.org/wiki/Alaska_Permanent_Fund)

Iran

I 2010 vedtok myndighetene her en variant av borgerlønn. Reformen hadde, ifølge den engelskspråklige iranske tv-stasjonen Press TV, flere årsaker. De viktigste var at landet forbrukte fire ganger så mye energi enn gjennomsnittet i verden; én liter bensin kostet mindre enn én liter vann, noe som skyldes at fossilt brennstoff var sterkt subsidiert. For å få ned forbruket, spare staten for utgifter og samtidig bidra til at de sosiale forskjellene ble utjevnet, ble det besluttet at subsidiene skulle kuttes drastisk i løpet av en femårs periode. De økte prisene skulle kompenseres ved at hver iransk borger, uavhengig av kjønn og alder, annenhver måned skulle motta 33 USD som kontant utbetaling. Summen ville relativt sett bli høyere for folk med inntekt under gjennomsnittet.

Resultatet av reformen var sterk reduksjon i forbruket av drivstoff, elektrisitet og gass. Det ble færre biler på veien, flere delte samme bil – og bruk av kollektivtransport økte.

Middelklassen var kritisk til reformen, mens de fattige savnet den da den ble avvirket i 2013. Det kan diskuteres om kontantutbetalingen var høy nok til virkelig å kompensere for prisstigningen. Det er sparsomt med rapporter og forskningsresultater om reformen. (Se: <https://www.youtube.com/watch?v=3xxovnbDJXk>)

Brasil

I 2004 ble en ambisiøs lov vedtatt i Brasil. Den har som mål å utrydde sult i landet og utjevne de enorme sosiale forskjellene. Det skulle skje med en betingelsesløs, månedlig kontantutbetaling. Den skulle dekke befolkningens minimumsutgifter til mat, bolig, utdanning og helse. Alle brasilianske borgere og de utenlandske borgerne som hadde bodd i Brasil i fem år eller lenger, skulle motta utbetalingen. Borgerlønsordningen skulle finansieres fra avkastningen av landets naturressurser. Loven er dessverre ikke blitt implementert.

Men som et skritt på veien har myndighetene lansert programmet «Bolsa Familia»: De fattigste familiene mottar en månedlig pengesum – på betingelse av at foreldrene lar barna vaksinere og sender dem

på skole. I februar 2011 nøy 26 prosent av landets befolkning godt av Bolsa Familia. Resultatet er at de sosiale forskjellene er blitt redusert og at flere fattige barn går på skole. Dette har inspirert myndigheter i andre land til å se på lignende ordninger. (Se: http://en.wikipedia.org/wiki/Basic_income_in_Brazil)

India

1. januar 2013 vedtok myndighetene i India at en form for borgerlønn skulle utbetales til alle landets innbyggere som lever under fattigdomsgrensen, noe som vil si over halvparten av Indias befolkning. De indiske myndighetene er inspirert av resultatene fra Brasil, og de ser reformen som en måte å omgå den omfattende korrupsjonen i landet på. Venstresiden er kritisk til prosjektet. Kritikken går ut på at staten da kan avskrive seg ansvaret for utdanning og helse og overlate det til det private markedet.

Det er svært mange i India som har sitt levebrød gjennom subsidieordningene som skal hjelpe de fattige i dag, men som for en stor grad er korrumpert. Det er anslått at omlag to tredjedeler av pengene som blir pumpet inn i subsidieordningene, forsvinner i korrupsjon.

I likhet med mange utviklingsland sliter India med svak infrastruktur. Blant annet mangler mange mennesker identitetspapirer. Derved blir det praktisk vanskelig i det hele tatt å kunne utbetale summen til borgerne. Det pågår derfor et arbeid med å utstede identifikasjonspapirer til alle statsborgere, og med å få et godt nok banksystem, slik at utbetalingene kan gjennomføres. (Se: http://en.wikipedia.org/wiki/Direct_Benefit_Transfer)

TIDSBEGRENSEDE PILOTPROSJEKTER

På 1970-tallet ble det gjennomført flere pilotprosjekter i USA og Canada; de senere årene har det vært satt i gang en rekke pilotprosjekter i utviklingsland. I Namibia så den første fullverdige utprøving av borgerlønn dagens lys i 2008. Vi skal derfor se nærmere på dette prosjektet. Fra Nord-Amerika velger vi «Mincome-prosjektet» i Canada, som professor Evelyn Forget nylig har viet en større studie.

Otjivero, Namibia

I januar 2008 startet pilotprosjektet i landsbyen Otjivero, organisert av flere lokale organisasjoner i samarbeid med blant annet protestantiske kirker i Tyskland. Prosjektet gikk under navnet «BIG»: «Basic Income Grant».

Landsbyen var typisk for Namibia: I utkanten bodde styrtrike landeiere med eiendommer beskyttet av høye gjerder. Selve landsbyen, som hadde omkring 1000 innbyggere, var preget av apati, fattigdom, alkoholisme og håpløshet. Idéen med prosjektet var å vise at det finnes en vei ut av selv den mest trøstesløse fattigdom.

Følgelig skulle alle Otjiveros innbyggere under 60 år nå få en månedlig utbetaling på 100 namibiske dollar (ca. 70 kroner). Ingen betingelser heftet ved pengene. Beløpet er imidlertid lite; det kreves en månedsinntekt på 316 ND for å komme over fattigdomsgrensen. Tilskuddet ble gitt til alle som var registrert bosatt i landsbyen i juli 2007, uavhengig av deres sosiale og økonomiske status. Forsøket ble gjennomført i løpet av en periode på to år, fra januar 2008 til desember 2009.

Resultatene var påfallende positive. Innføringen av borgerlønn tente et håp for fremtiden. Innbyggerne selv satte ned en egen komité for å gi råd om hvordan folk kunne bruke pengene på best mulig måte. Det første resultatet av reformen var følgelig at borgerlønnen førte til en aktivering og styrking av lokalsamfunnet.

Borgerlønnen førte videre til økende økonomisk aktivitet. Andelen av dem som fant seg arbeid eller ble selvstendige næringsdrivende, økte fra 44 prosent til 55 prosent av innbyggertallet. Inntekten utenom borgerlønnen steg i gjennomsnitt fra 118 ND til 152 ND per måned, noe som indikerer en gryende økonomisk vekstsyklus.

Borgerlønnen stimulerte mottakerne til så vel økt lønnsarbeid, omsorg for familien som til å starte egne småbedrifter – så som mursteinproduksjon, bakerier og skreddervirksomhet. Idet husholdningenes kjøpekraft ble større, bidro borgerlønnen også til å styrke det lokale markedet, noe som motsier kritikernes påstand om at borgerlønn vil føre til latskap og avhengighet. Stadig flere fra landsbyene rundt flyttet til Otjivero, selv om de ikke kvalifiserte til borgerlønn. Men her kunne de finne arbeid.

Borgerlønnen resulterte også i en sterk reduksjon av underernæring blant barn. I november 2007 var 42 prosent av dem underernærte, i juni var andelen redusert til 17 prosent, og i november 2008 var den på 10 prosent.

Før innføringen av borgerlønn gikk omlag halvparten av landsbyens barn regelmessig på skolen. Etter innføringen betalte 90 prosent av foreldrene skolepenger, og de fleste av barna har nå skoleuniformer. Frafall ved skolen sank fra nesten 40 prosent i november 2007 til 5 prosent i juni 2008 og videre til nesten null i november 2008.

Borgerlønnen bidro til en reduksjon av husholdningenes gjeld, i gjennomsnitt fra 1215 ND til 772 ND mellom november 2007 og november 2008. Sparingen økte i samme periode, noe som ble reflektert i økende investering i store husdyr, småfe og fjærfe.

BIG-prosjektet bidro til en betydelig reduksjon av kriminaliteten. Det samlede antall lovbrudd som ble rapportert til den lokale politistasjonen, falt med 42 prosent.

Reformen reduserte kvinnes avhengighet av menn for å overleve. Borgerlønn ga kvinnene større grad av kontroll over egen seksualitet, noe som til en viss grad frigjorde dem fra presset til transaksjonsbasert sex.

Kritikerne av prosjektet hevdet at det bare ville føre til økt fyll om landsbyboerne fikk flere penger mellom hendene. Dette viste seg ikke å stemme. Landsbykomitéen var før var. For å redusere faren for alkoholisme inngikk den en avtale med de lokale alkoholutsalgene om ikke å selge alkohol den dagen da borgerlønnen ble utbetalt.

I sin rapport skriver i 2012 initiativtagerne bak prosjektet:

Vi har med stor skuffelse registrert at den namibiske regjeringen, til tross for de imponerende resultatene av BIG-pilotprosjektet i Otjivero, ennå ikke har engasjert seg for å introdusere BIG i hele nasjonen. Resultatene av pilotprosjektet har bevist hvor effektivt BIG er til å bekjempe fattigdom, stimulere sosial utvikling og sette i gang den lokale økonomiske utviklingen. Virkningen av BIG-prosjektet var intet mindre enn spektakulær. (...) Faktum er at Namibia er blitt satt på verdenskartet, takket være menneskene i Otjivero. De har vist verden hva som kan oppnås med svært små beløp, men med et prosjekt som er basert på hensynet til menneskerettigheter, en likhetsfilosofi og en teologi om verdighet. Det er vårt oppriktige håp at denne erfaringen og dette positive eksempelet vil gi andre mot til å kreve det som rettmessig er deres, nemlig «En BIG til alle»!

(Se: http://www.bignam.org/BIG_pilot.html og <http://www.spiegel.de/international/world/a-new-approach-to-aid-how-a-basic-income-program-saved-a-namibian-village-a-642310.html>).

Prosjektet har også ført til at FN har vist interesse for borgerlønn som bistand.

Dauphin, Canada Mincome

Dette prøveprosjektet ble startet i 1974 og avsluttet i 1978, fordi den økonomiske situasjonen var blitt vanskeligere og den politiske interessen for prosjektet hadde minsket.

I løpet av prosjektet fikk omlag 1000 familier i Dauphin månedlige utbetalinger. I motsetning til sosialstøtte, som bare enkelte personer kvalifiserer for, var denne garanterte minsteinntekten åpen for alle som falt under en minsteinntektsgrense. Alle med lav inntekt var berettiget til å motta utbetalingene, som gikk under navnet «mincome», mens andre rurale samfunn i provinsen Manitoba fungerte som kontrollsamfunn. Dauphinbeboerne fikk 60 prosent av Canadas minsteinntekt og 50 prosent avkortning for alle ekstra inntekter. Av de 12 500 som bodde i Dauphin, mottok omtrent en tredjedel mincome til enhver tid i løpet av eksperimentet. Dette var et negativ inntektskatt-prosjekt.

Mincome-prosjektet ble startet for å finne ut om folk fortsatte å arbeide. Generelt sett gjorde de det. Forskerne fant en reduksjon i årlige arbeidstimer på én prosent for menn, tre prosent for gifte kvinner og fem prosent for ugifte kvinner. Arbeidsreduksjonen var i stor grad konsentrert blant dem som ikke var hovedforsørger i familiene. Spesielt kvinner var mer tilbøyelige til å vente med å komme tilbake til arbeidslivet etter at de fikk barn, mens ungdom var mer tilbøyelige til å fullføre videregående skole i stedet for å starte tidlig i arbeidslivet.

Dauphins ungdommer hadde større sannsynlighet for å avslutte de siste to årene på videregående enn jevnaldrende andre steder i provinsen. Det ble en virkelig utdanningsboom de årene pilotprosjektet varte. Når tenåringene fikk mindre press på seg for å bidra økonomisk til familien, førte det til at de i stedet tok mer utdanning, noe som gjorde dem kvalifisert til bedre jobber.

Økonomen Evelyn Forget studerte pasientjournalene til innbyggerne i Dauphin. I perioden mincome ble gitt, sank sykehusbesøkene med hele 8,5 prosent, særlig ble det færre innleggelser på grunn stressrelaterte plager. Færre oppsøkte sykehuset med arbeidsrelaterte skader, og det ble færre besøk på akuttmottak på grunn av bilulykker og

vold i hjemmet. Det var også langt færre psykiatriske sykehusbesøk. Forget forklarer:

Det er ikke vanskelig å se sammenhengen i dette, det er ganske klart at mye av lidelsene vi behandler er konsekvenser av fattigdom. Hvis man gir folk økonomisk uavhengighet og kontroll over sine egne liv, har disse ulykkene og sykdommene en tendens til å forsvinne.

(Sitatet er hentet fra: <http://www.dominionpaper.ca/articles/4100>)

Inspirert av Mincome-prosjektet har Forget satt i gang arbeidet med å kalkulere hvor mye et nasjonalt borgerlønnprogram kan spare staten for i helse- og sosialutgifter.

Kontantoverføringer til innbyggerne har bemerkelsesverdige like virkninger i befolkninger med lav og høy inntekt. Resultatene i Dauphin skilte seg ikke vesentlig fra dem vi så i Otjivero. Begge steder ble det brukt mer penger på utdanning. Begge steder skapte den økte inntekten sosial trygghet, som ga seg utslag i så vel viljen til å tenke langsiktig når det gjaldt å starte småbedrifter, som i helsegevinster. (Se: <http://www.librelloph.com/socialinclusion/article/view/SI-1.2.84>)

BORGERLØNN I NORGE

I Norge har ikke idéen om borgerlønn fått den helt store oppslutningen eller oppmerksomheten. Til gjengjeld har den skandinaviske velferdsmodellen mange trekk til felles med borgerlønnstanken. Vi har også to former for betingelsesløs og universell kontantutbetaling: barnetrygd og minstepensjon.

I tillegg til universelle ordninger er høy sysselsetting et kjennetegn ved den skandinaviske velferdsmodellen. Velferdsstaten har stor støtte i befolkningen; det er også en stor grad av tillit mellom innbyggerne i Norge, og likhetstanken står sterkt. I hele etterkrigstiden har vi hatt et trepartssamarbeide mellom staten, fagbevegelsen og arbeidsgiverorganisasjonene, som har styrt arbeidslivet.

I tiden etter 1980-tallet har det vært et skifte fra velferdsstat til arbeidslinje. Tidligere var det statens ansvar å sørge for at det var nok arbeid til alle; med arbeidslinja er ansvaret for å få jobb blitt overført fra staten til den enkelte arbeidssøker, helt uavhengig av konjunktorene på arbeidsmarkedet. NAV-reformen markerte et tydelig skifte både i retorikken og arbeidslivspolitikken. I 2004 ble Sosialdepartementet og Arbeidsdepartementet slått sammen. I 2006 skiftet Arbeids- og sosialdepartementet navn til Arbeids- og inkluderingsdepartementet; for første gang etter annen verdenskrig hadde ikke Norge lenger en minister med ansvar for sosiale saker. Sosiale problemer skyldtes angivelig fra da av den enkeltes manglende vilje eller evne til å skaffe seg arbeid. Arbeid er løsningen på de fleste problemer og de hjelpetrengende må lære «å stå opp om morran», som Bjarne Håkon Hanssen uttalte som arbeids- og inkluderingsminister.

Arbeidslinja innebærer også at det skal lønne seg å arbeide, derfor må de offentlige ytelsene holdes lave.

Det er riktig at ingen vil stå i fare for å sulte ihjel i Norge, hvis vedkommende ikke er syk og ikke blir tatt vare på. Men på den andre siden er forvaltningen av sosialhjelp, arbeidsløshetsstrygd, dagpenger og de andre sosiale ytelsene gjennom NAV, omfattet av et så rigid byråkrati og preget av et så omfattende kontrollregime at det er mange som ikke klarer å hente ut de ytelsene de har krav på. Vår velferdsstat nærmer seg en karikatur.

Hensikten med ytelsene er i stigende grad blitt å få folk ut i arbeid, uansett om arbeidet er meningsfullt for samfunnet eller den enkelte selv. Vi er i ferd med å gå fra en velferdsstat til en «workfarestate». Mens velferdsstaten gir ubetinget støtte til mottakerne, er mottakerne av offentlige ytelser i workfarestaten tvunget til å arbeide under dårligere betingelser for å gjøre samme jobb som arbeidere i det ordinære arbeidslivet. Stønadene er lav og de opparbeider seg ikke rettigheter til ledighetstrygd, sykepenger eller pensjonspoeng. (Se: http://www.idunn.no/ts/nsa/2006/01/universalisme_vervus_malretting_-_de_evig_tilbakevendende_argumenter)

Denne radikale endringen i velferds og sosialpolitikken har vært lite debattert. Forskningsrådet presenterte 12. juni 2014 *NAV-evalueringen*, som de har utarbeidet på oppdrag fra Arbeids- og sosialdepartementet. Den viser at reformen så langt ikke har ført til flere i arbeid og færre på trygd. (Se: http://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Nyttige_lerdommer_fra_NAVevalueringen/1253996975426)

Sosialhjelpen er i dag det siste sikkerhetsnettet om man ikke har opparbeidet seg rettigheter som arbeidstaker. For å kvalifisere for sosialhjelp må alle reserver være brukt og NAV skal foreta en individuell skønnsvurdering over brukerens behov. Kommunene har ansvar for sosialhjelpen og satsene varierer. Mange kommuner har dårlig økonomi og sammen med mangelen på rettighetsfestet minstesats kan det føre til press for å redusere stønadene. Rettsikkerheten til sosialhjelpsmottakere er truet. Professor i kriminologi, Knut Papendorf, publiserte i 2011 rapporten *Rett for alle?* Papendorf viser der til «Retts-

sikkerhetsprosjektet» til Fylkesmannen i Vestfold (2005). Det viser seg at kun 48 prosent av de gjennomgåtte vedtakene innen lov-områdene sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesten, ble klassifisert som «rettsriktige». (Se: <http://www.forskning.no/artikler/2011/september/298938>). Statens veiledende satser ligger i dag langt under fattigdomsgrensen. For en enslig er satsen per 2014 kr. 5 600 i måneden. Statens Institutt for Forbruksforskning (SIFO) regner med at man for å leve et verdig liv i Norge trenger minst 7 500 kroner i måneden.

Svært mange av de offentlige ytelsene har full avkortning ved annen inntekt. Det vil si at for hver krone tjent blir én krone trukket i ytelsen, også om man mottar ytelser under fattigdomsgrensen. Dette fører til at det faktisk ikke lønner seg å arbeide før man får en inntekt som er høyere enn hva man mottar i ytelse. Slik sett kan vi kalle det en «passiverende ordning», noe som synes å være villet politikk. Om mottakeren ønsker å komme videre i livet gjennom utdanning eller arbeid, er terskelen høy. Det må understrekes at de som mottar sosialhjelp ikke har noen reserver å gå på, ingen ressurser å investere i en fremtid. Full avkortning på ytelsene er pasifiserende og fører til at mange havner i fattigdomsfellen.

Men den arbeidsledige eller trygdemottakeren er også utsatt for en annen type «straff»: Lønnsarbeid er så rotfestet som den mest moralske, beste, ja, eneste aktivitet som gagnar samfunnet, at den som mottar støtte fra det offentlige, stigmatiseres og påføres skam og skyld, noe som videre fører til sosial eksklusjon og psykiske og fysiske lidelser. (Se: <http://www.forskning.no/artikler/2011/november/304343>)

Rett skal være rett: De siste to hundre årene har lønnsarbeidet vært det fundamentet samfunnet er tuftet på, og etter annen verdenskrig sto alle nasjoner overfor den formidable oppgaven å gjenreise samfunnene. Det har nødvendigvis bidratt til synet på lønnet arbeid. Men da var det også arbeid til alle. Det er ikke lenger tilfelle.

Også i Norge har vi for lengst fått brøytemaskiner som gjør at ett menneske kan gjøre hundre manns verk, computere som utfører

arbeidet til tusenvis – og roboter som overtar for tradisjonelle fabrikkarbeidere. Den teknologiske utviklingen skaper arbeidsløshet – eller skal vi heller si fritid?

Det er én av grunnene til at arbeidslinja i stigende grad mister sin mening som basis for velferdsstaten. Borgerlønn vil være en annen og mer naturlig utvidelse av den enn workfarestaten.

En annen, alvorlig hake ved velferdsstaten slik den har utviklet seg, er at det krever et enormt byråkrati for å forvalte sosialtjenestene på en «rettferdig» måte. Trygdesvindelen må forhindres eller trygdemisbrukerne må tas. En universell og ubetinget borgerlønn vil fjerne alle muligheter for trygdesvindelen.

Borgerlønn og de politiske partiene

Arbeiderpartiet insisterer nå på arbeidslinja og et strengt kontrollsystem, men det har ikke alltid vært tilfelle. I 1971 foreslo AP en borgerlønnsordning, men senere gjorde partiet helomvending og fulgte de andre OECD-landene i å innføre en stram arbeidslinje.

Den tidligere partilederen Reiulf Steen fastholdt imidlertid forslaget om borgerlønn, og i mai 2002 skrev han i Kommunal rapport:

I 1999 foreslo jeg at vi burde innføre en samfunnslønn som alle norske borgere skulle ha krav på, uten noen form for prøving av for eksempel helse. Samfunnslønn må komme som en erstatning for en stor del av dagens trygdeordninger, studiefinansiering og støtte til næringer med svak lønnsevne.

Steen mente også at: «Innføring av samfunnslønn vil være et Colombi egg i forhold til de svakhetene trygdesystemet har.» Det «vil utløse engasjement og gi mange muligheten til å realisere sine interesser».

Venstre hadde lenge borgerlønn på programmet, men fjernet punktet i stortingsprogrammet for 2013 – 2017. Det står ennå i prinsipp-

programmet, så det er mulig at partiet vil løfte idéen i fremtiden. (Se: <http://www.venstre.no/sentralt/organisasjon/artikkel/38587/>)

Miljøpartiet De Grønne har borgerlønn på programmet. Partiet ønsker en utredning om kostnader og fordeler ved en eventuell reform, og starte pilotprosjekter slik at reformen kan testes ut i kommuner, og erfaringer kan høstes. (Se: <http://www.mdg.no/politikk/politikk-fra-a-a/velferd-og-arbeidsliv/>)

Rødt har også borgerlønn på programmet, men dets variant ikke er universell. Det skal i første omgang dreie seg om en forsøksordning med borgerlønn til alle som ikke har lønnsarbeid. Hensikten er å erstatte sosialhjelp, studielån og flere trygdeordninger. Beløpets størrelse må i alle fall følge SIFOs satser. (Se: <http://xn-rdt-0na.no/politikk/arbeidsprogram/#7>)

Piratpartiet vedtok likeledes på sitt landsmøte i 2014 å støtte borgerlønnsideén. (Se: http://wiki.piratpartiet.no/index.php?title=Saksparirer_2._ordin%C3%A6re_landsm%C3%B8te#Pettersen.2C_Austlid.2C_Kj.C3.B8rstad.2C_Vrangsinn:_Borgerl.C3.B8nn.2C_utredning)

I den politiske debatten står arbeidslinja sterkt, den er nesten enerådende. Venstresiden vil belønne folk med arbeid, høyresiden vil straffe dem med det.

Borgerlønn vil ikke bare bringe velferdsstaten opp på et nytt og mer verdig nivå enn der den befinner seg i dag. Også det norske demokratiet og rettsstaten vil styrkes i sitt fundament. Med de trygge og forutsigbare økonomiske fremtidsutsiktene som en borgerlønn vil gi, blir også borgerne trygge og mer selvsikre, slik at de i større grad kan stå opp mot urett og engasjere seg politisk. Frykten for eksempel for konsekvensene ved å varsle om ulovlige eller uverdige forhold på en arbeidsplass svekkes – om den ikke blir helt borte.

Dessuten vil reformen kunne bidra til å oppfylle et krav i Den norske grunnloven. Fra mai 2014 heter det i paragraf 110:

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

Vi må imidlertid være klar over én ting: Borgerlønn vil løse mange av de problemene det moderne samfunnet står overfor. Men hverken denne eller noen annen samfunnsreform vil løse alle problemer. Å tro at man med ett slag kan skape det gode samfunn for alltid, er som å tro at det er nok å spise én gang for å være mett resten av livet.

ARBEID OG LØNN

Vi er alle flasket opp med forestillingen om at vi skal slite for føden – vi skal tjene vårt brød i vårt ansikts sved. Men hvem sier at svetten og slitet skal skyldes lønnsarbeid?

I jordbrukssamfunnene var lønnsarbeiderne i absolutt mindretall. Der arbeidet man alt vesentlig for seg selv, for å opprettholde sitt eget og familiens liv.

Annerledes ble det med kapitalisme og industrisamfunn. Der betales arbeidet med penger – og ingen kan, som jordbrukeren, leve av fruktene av sitt eget arbeid. Arbeidsdelingen gjør hver og én avhengig av andres arbeid for å få sine livsnødvendigheter. Jeg sliter for at du skal få brød. Alle blir avhengig av andre, noe som er begynnelsen på og grunnlaget for globaliseringen.

Menneskene har siden tidenes morgen brukt mye kløkt og skarp-sinn for å minske slitet og få mer brød. De har bygget redskaper, konstruert vanningsanlegg og maskiner – kort sagt oppfunnet teknologi for å kunne produsere mest mulig, mens de selv gjør minst mulig.

Denne teknologien har som mål og mening i størst mulig grad å avskaffe det menneskelige pliktarbeid. Den vil med andre ord gjøre folk arbeidsløse, noe den også i stor grad har lyktes med. Automatiseringen av arbeidslivet griper stadig mer om seg. Om få år vil kassapersonalet i større varemagasiner og dagligvarebutikker antagelig være erstattet av automater, slik ekspeditører i bankenes kasser for lengst er erstattet av nettbanker og andre gjør-det-selv løsninger. En svensk studie som ble publisert i midten av juni 2014, spør

at annethvert yrke vil være borte om tyve år, på grunn av automatiseringen. (Se: http://www.svd.se/naringsliv/vartannat-svenskt-jobbkan-automatiseras-om-20-ar_3661124.svd?sidan=1)

Nå vil det naturligvis også skapes stadig nye arbeidsplasser og arbeidsoperasjoner tilpasset en automatisert verden. Men de blir i økende grad forbeholdt mennesker med spesialutdannelse. Hvem som helst kan ikke reparere en automatisk butikk-kasse. Hva da med dem som ikke har de spesialiserte evnene som etterhvert kreves? Hvis vi i denne situasjonen skal tviholde på lønnsarbeid som det eneste saliggjørende og mulige – hva skal da de leve av som er blitt utkonkurrert av maskiner? Vi kan selvfølgelig gjøre som luddittene ved begynnelsen av 1800-tallet: Ødelegge den teknologien som tar jobbene våre. Men det vil være enda mer meningsløst og umulig nå enn da.

Det pussige er bare – og det gjelder både for arbeidsløsheten i 1930-årene **som** i våre dager – at mengden av varer ikke blir mindre, selv om færre mennesker arbeider for å produsere dem. Det sørger teknologien (og produksjon i andre deler av verden) for. Vi oversvømmes av nødvendige og unødvendige varer og tjenestetilbud fra tilsynelatende stadig færre produsenter og tilbydere. (Dette er selvfølgelig en illusjon: At automater kan overta arbeidet i våre dager, skyldes arbeidet, kløkten og innovasjonen til mennesker som levde før oss. Det er i en viss forstand på skuldrene til fortidens pionérer vi står, når vi benytter oss av mekanisk eller digital teknologi.)

Hvis vi fester blikket *både* på den betydelige varemengden og det stigende antall mennesker som ikke lenger har noen rolle i produksjonen, får vi øye på de sistnevntes store betydning for økonomien: De er konsumenter. De bidrar til at de produserte varene forbrukes, slik at nye kan ta deres plass. Forbruk er like viktig som produksjon i økonomien. Følgelig er det en samfunnsoppgave å sørge for at også de uten arbeid kan fortsette å konsumere, at de med andre ord har tilstrekkelig med midler til livsopphold.

Selv om lønnsarbeid de siste to hundre årene har vært en bærebjelke i samfunnet, og til tross for at Paulus' ord om at den som ikke arbeider

der heller ikke skal ha føden, er blitt en del av den protestantiske ryggmargsrefleksen, er faktisk lønn og arbeid to forskjellige ting. Om ikke annet så viser automatiseringen oss det.

Lønn – det er penger til livsopphold.

Arbeid – det er navnet på den beskjeftigelse jeg utfører for andre, og som bidrar til deres livsopphold.

Når arbeidsløse lider, er det fordi de ikke har tilstrekkelig med midler til livsopphold. Og hvis det ikke er nok lønnet arbeid til alle, vil denne lidelsen fortsette inntil vi innser at lønn og arbeid må skille lag. Å kreve «rett til arbeid» tåkelegger sakens kjerne. Rett til livsopphold er det som ligger bak slagordet.

Den retten er det borgerlønn vil oppfylle. Selvfølgelig skal ikke arbeidet avskaffes, men også det må bringes inn i sitt rette spor. Målet med arbeidet må være å skape et meningsfullt liv. Det skal i alle sine former og fasonger være mitt uttrykk, min gave til verden forøvrig. På det mer hverdagslige plan vil man selvfølgelig kunne ha lønnsarbeid ved siden av borgerlønnen, slik vi har påpekt flere ganger i denne pamfletten.

Med et slikt system kan man tenke seg at meget i samfunnet vil bli snudd opp-ned. Nå er arbeidsoperasjoner som virkelig er livsnødvendige for samfunnet – så som renovasjon og renhold – lavtlønnede yrker, fordi de ofte representerer aktiviteter ufaglærte kan utføre. En universell, betingelsesløs borgerlønn vil forvandle dem til høytlønnede, fordi så få vil ha dem.

Men, kan man innvende, dersom arbeidsbeskjeftigelsen til den enkelte skal regnes som vedkommendes «gave til verden», hvordan skal hver i sær finne frem til hvilke «gave» han eller hun kan bidra med? Like lite som det er gitt at alle kan være dataingeniører, er det gitt at alle mennesker har en fornemmelse av hva de kan bidra med ut fra seg selv. Tradisjonelt kjennetegner den evnen kunstnere og andre banebrytere. Vil det ikke være noe nær grusomt å sette mennesker i en situasjon der det til enhver tid er opp til dem selv å finne sin beskjeftigelse?

Jo, mange vil nok synke ned i apati i en slik situasjon – dersom

den oppsto over natten. Dette er nemlig i første rekke et pedagogisk problem. Og dagens skole og utdanning er i ekstrem grad rettet mot næringslivets behov, et næringsliv som naturlig nok må basere seg på eksisterende teknologi og handlingsmønstre. Skolesystemer er vendt mot fortiden, ikke mot den fremtiden der den oppvoksende slekt skal leve. Derfor skal barn helt ned i småskolen lære å omgås data. Men de som oppfant den teknologien, hadde aldri hatt data på skolen. Fremtiden er usynlig, like usynlig som datateknologien var for de lærerne som i sin tid underviste datagründerne, eller for den saks skyld like usynlig som flyene var for lærerne til brødrene Wright. Fremtiden blir til ut av menneskers skapende fantasi. Derfor vil en pedagogikk som lar seg styre av behovene til dagens næringsliv, alltid være tilbakeskuende, uansett hvor nye og fantastiske de teknologiske mulighetene synes å være i nåtiden.

En annen type skole ville være en som ikke bare lærer bort nødvendige ferdigheter, men som bestreber seg på å styrke den enkelte elevens fantasi, selvstendighet og evne til å finne frem til hvilken «gave» han eller hun kan gi verden. Slik kan forholdene legges til rette for at flere kan utvikle teknologi, kunstarter og andre former for menneskelig virksomhet som ikke er kjent på det nåværende tidspunkt. Det er tross alt drømmer og idéer som skaper den menneskelige virkelighet. Ingen hadde kunnet oppfinne fly, dersom det ikke var for den urgamle drømmen om å kunne fly.

En skole frigjort fra næringslivets og statens krav, der lærerne på selvstendig grunnlag underviser for å styrke elevenes fantasi og selvtilitt, vil bli en skole som hjelper de unge til å finne ut hva nettopp de kan bidra med i verden. Og da synker man ikke ned i apati om man får sjansen til å gjøre nettopp dét.

En borgerlønsreform ville bidra til at det tenkes nytt på alle samfunnets områder, og til at enkeltmenneskene langsomt vil kunne finne seg bedre til rette i samfunnet og sine egne liv. Men nettopp langsomt. «*Vi må tenke radikalt, men handle skrittvis,*» som den tyske borgerlønsforkjemperen Götz W. Werner formulerer det. Velferdsstaten var en milepæl i menneskehetens sosialhistorie. Idéen om borgerlønn

viser hvilken vei velferdsstaten må ta, hvis den ikke skal gå i oppløsning og forvandles til et byråkratisk kontrollsamfunn.

Innvendinger er ikke vanskelig å finne mot ordningen. Så kan man heller ikke sitte ved et bord og forestille seg alle mulige og umulige fordeler og ulemper med noe som helst. Det er bare gjennom praksis at en idé kan vise eller ikke vise sin levedyktighet.

Likevel skal vi avslutningsvis se på noen av innvendingene mot borgerlønn.

NOEN VANLIGE INNVENDINGER MOT BORGERLØNN

Folk er late. De vil ikke utføre noe arbeid om de får penger rett i hendene

Dette er nok en oppfatning som deles av det som kalles «folk flest» – særlig når de forestiller seg hva andre ville gjort med borgerlønn.

I filmen til Daniel Häni og Enno Schmidt: *Grundeinkommen – ein kulturimpuls* (som ligger på You Tube og er oversatt til flere språk) blir det foretatt en liten spørreundersøkelse om hva folk faktisk ville funnet på med borgerlønn. 60 prosent svarte at de ville fortsatt å leve og arbeide som i dag, 30 prosent ville arbeidet mindre eller finne en annen jobb – og 10 prosent ville først hvile seg. Deretter ville de kanskje reise, tilbringe tiden med å ha omsorg for familiemedlemmer – eller kanskje studere.

Men når de samme ble spurt om hva de tror andre ville gjøre, var svarene nokså nøyaktig motsatt: 20 prosent trodde at de andre ville arbeide som før, mens 80 prosent mente at de ikke ville jobbe.

Undersøkelsen er langt fra vitenskapelig, men svarene på begge spørsmålene gir en pekepinn. Vi har i utgangspunktet mer tro på oss selv enn andre – og vil dessuten stille oss selv i best mulig lys. Når det gjelder oppfatningen av hva andre vil gjøre, er det forstemmende at man tror at de bare vil lyde pisken. For er det ikke en dypt umoralsk ordning – og holdning – at det bare er utsikten til høyere lønn som gjør at mennesket arbeider?

Vi tror at det derimot er unaturlig å være passiv. Mennesket er et kreativt og meningssøkende vesen. De aller fleste friske mennesker vil

søke å fylle livene sine med innhold – og gjøre noe for andre, en aktivitet som i aller høyeste grad oppfyller trangen til mening. Men om de velger å ligge på sofaen, må de også få lov til det. I et samfunnsperspektiv betyr det at de forbruker mindre, hvilket er et gode. Vi har større mangel på ressurser enn arbeidskraft.

Uansett hva de forskjellige velger å gjøre, vil borgerlønn bidra til å oppfylle Artikkel 3 i FNs menneskerettighetserklæring: «*Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet*».

Systemet er grunnleggende urettferdig. Samfunnet baseres på gjensidighet. Jeg gir noe tilbake til de andre når jeg selv mottar. Med borgerlønn premieres de som ikke vil bidra til fellesskapet.

Også dette er en forståelig innvending, men den er mer følelsesstyrt enn saklig. At man kan oppleve ubehag når en selv (i alle fall i egne øyne) svetter og sliter, mens naboen tilsynelatende bare går og driver, sier seg selv.

Da glemmer vi at samfunnet lever på gaver fra våre felles forfedre. Tingenes tilstand i dag er resultatet av fortidens tanker og arbeide. Slik sett er borgerlønn hver vår rettmessige andel av samfunnets overskudd. Når både den hardtarbeidende og den som gjør minst mulig, mottar nøyaktig like høy utbetaling, vil den som sliter få lønnen i tillegg.

Og hvordan skal innvandrere integreres når de ikke har en arbeidsplass de kan gå til og der blant annet lære norsk språk og omgangsform?

Også denne innvendingen er basert på den underliggende forutsetningen at mennesker ikke gjør noe uten at de på en eller annen måte blir tvunget til det – i dette tilfelle folk med røtter i andre land og kulturer; de vil ikke arbeide om det ikke foreligger en økonomisk tvang.

Dessuten viser denne innvendingen at man glemmer at borgerlønn på ingen måte vil avskaffe kurs i norsk språk og kultur. Hvorfor skulle lærere og elever flykte fra slike kurs hvis de ikke ble tvunget til å være der? Forøvrig avskaffer ikke borgerlønn arbeidet som sådan.

Med borgerlønn får vi tiden tilbake; den vil kunne stimulere sivilsamfunnet generelt og lokalsamfunnet spesielt. Slik åpnes det for at integrering og innlæring av språk og vaner blir en sak for nabolag og engasjerte mennesker, noe som vel vil bli til glede for alle parter.

Hvor mange innvandrere tror dere ikke vil komme til et land der de får penger uten å gjøre noe?

Så lenge ikke alle land har innført borgerlønn, må det foreligge klare definisjoner av hvem som har rett til den. Det naturlige ville være at den fulgte statsborgerskapet. I Brasil er det vedtatt at alle som har bodd fem år eller mer i landet, skal ha rett til den borgerlønnen som ennå ikke er realisert.

Hva med ungdom som dropper ut fra skolen, sitter på rommet sitt og ikke vil noe?

Det kan nå være så mange grunner til en slik adferd, men la oss nå si at den har – i det minste noen av sine årsaker – i en følelse av mislykkethet, nederlag overfor omgivelsene eller manglende interesse for den skolen man går på.

En borgerlønn vil kunne skape muligheten for en puste- og tenkepause uten at man derved blir stigmatisert og ytterligere støtt ut av samfunnet. Ungdommen vil kunne finne tilbake til sitt eget liv – kanskje med hjelp fra foreldrene, som har mer tid til overs, takket være sin borgerlønn.

Arbeidsmarkedet blir ustabilt og fleksibelt. Arbeidsgiver kan presse lønningene ned, fordi arbeidstageren likevel får borgerlønn. Arbeidsgiverne, ikke arbeidstagerne tjener på reformen.

Det er i utgangspunktet ikke noe galt i at lønningene går ned, så lenge kjøpekraften består. Det sørger den enkeltes borgerlønn for. Arbeidsgiverne må pålegges en eller annen form for skatt, noe som er en utfordring med de transnasjonale selskapene og forbindelser til skatteparadiser. Det problemet kan ikke løses med borgerlønn.

En fordel vil det imidlertid være at det blir lettere å starte nye virk-

somheter, fordi arbeidskraften blir rimeligere. Det blir også lettere å sette i gang mer risikofylte virksomheter, fordi man aldri risikerer å stå uten inntekt.

Og hvordan skal denne vakre tanken finansieres? Gjennom skatt av inntektene til dem som faktisk arbeider?

En stor del av finansieringen vil komme gjennom omdefinering av allerede eksisterende offentlige ytelser, innsparinger i byråkratiet og endringer i subsidieordninger. Men også skatt av lønnsinntekt vil kunne bidra. Finansiering gjennom inntektsskatt alene er imidlertid ikke hensiktsmessig. Det vil gå ut over dem som arbeider i offentlig sektor og stadig øke de offentlige utgiftene over tid. Privat sektor har større muligheter til å automatisere produksjonen, mens offentlig sektor har arbeidskraftkrevende oppgaver som helse og utdanning. Skattleggingen bør heller vris over på skatt på forbruk (moms) eller på bruk av ressurser, som olje. Det er mangel på ressurser, ikke arbeidskraft. Hvis borgerlønnen utbetales som en variant av negativ inntektsskatt, vil den kunne finansieres mer over skatteseddelen.

Ordningen vil bare øke pengemengden i samfunnet. Hvis alle får en sum oppå det de selv tjener, får de mer å rutte med, noe som fører til høyere priser – med andre ord til inflasjon og synkende pengeverdi. Derved spises borgerlønnen opp av prisstigningen.

Dette er en viktig innvending, som diskuteres ivrig av så vel motstandere som tilhengere av borgerlønn. Umiddelbart skulle man tro at pengemengden i samfunnet ville øke med borgerlønn, hvilket jo ikke betyr annet enn at prisene stiger – så er vi like langt. Hvis borgerlønnen derimot ikke finansieres gjennom trykking av penger, men blir et system for refordeling av ressursene og utjevning av de økonomiske forskjellene – da vil ikke pengemengden øke. Kjøpekraften fordeles bare annerledes. Det er fare for en viss prisstigning hvis alle får utbetalt samme borgerlønn på toppen av annen inntekt, men det er ikke nødvendigvis slik at hele borgerlønnen vil bli spist opp i form av prisstigning. Hvis de som tjener minst, får mest borgerlønn – slik tilfellet

vil bli med en eller annen variant av negativ inntektsskatt, vil faren for prisstigning også svekkes.

Et problem i dag er at man i mange land ikke klarer å oppnå den prisstigningen som myndighetene ønsker, som er rundt 2% i året. Dette skyldes at svært mange steder i verden går bedriftene på halv maskin, de har mye uutnyttet kapasitet. Økt inntekt kan derfor føre til at produksjonen øker, i stedet for at prisene øker. Etterspørselen stimuleres i samfunn der økonomien er preget av etterspørselsvikt.

Et annet element som svekker faren for inflasjon, er at forbruks- og lønnsmonsteret vil kunne bli vesentlig annerledes med borgerlønn. Dette er imidlertid et problemkompleks som krever en større utredning av fagøkonomer. En slik venter vi på. Den vil vi hilse velkommen.

*

Vi ønsker med denne pamfletten å bidra til å skape en debatt om borgerlønn. Hva som til slutt blir resultatet, vet ingen. Vi vet bare at velferdsstaten er i alvorlig krise – og at borgerlønn betegner en vei videre. Den bringer velferdsstaten opp på neste nivå – om vi vil.

FORSLAG TIL VIDERE LESNING

Det er hele bibliotek om borgerlønn, særlig på tysk og engelsk. Et søk på Amazon.com viser mangfoldet. Nedenfor følger et lite utvalg

På norsk, svensk og dansk:

Christensen, Erik: *Borgerløn – Fortællinger om en politisk idé*, Hovedland 2000. Kan lastes ned gratis her: <http://basisindkomst.dk/bien/pdf/Borgerloen.pdf> (Sett 3/8 2014).

Christensen, Erik: *Velfærd på vildspor*, Forlaget Frydenlund, 2004.

Christensen, Erik, Lieberkind, Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst*, Forlaget NSU Press 2007.

Christensen, Erik: *Borger i tre verdener. Johannes Hohlenbergs økonomisk-politiske filosofi*, Syddansk Universitetsforlag, 2011.

Dalen, Dag M. og Moen, Espen R.: *Borgerlønn: en samfunnsøkonomisk analyse*, BI Handelshøyskolen, 2010: http://www.bi.edu/InstitutterFiles/Samfunns%C2%B0konomi/2010_04_diskusjonsnotat.pdf (Sett 3/8 2014).

Ekstrand, Lasse: *Arbetets död och medborgarlön*, Korpen Förlag, 1996.

Halvorsen, Knut: «Lønnsarbeidet – vår tids sekulære religion», i: Stjernø, Steinar og Øverbye, Einar (red): *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjon og velferdsstaten*, Universitetsforlaget, 2012.

Hohlenberg, Johannes: «Er arbeidsløshed et onde?» og «Dersom nogen ikke vil arbejde, skal han heller ikke ha føden» i: Hohlenberg, Johannes: *Kulturens forvandling*, Vidarforlaget 1995.

Husen, Michael: *Arbejde og identitet*, Nyt Nordisk Forlag 1994.

Janson, Per: *Den huvudlösa idén: medborgarlön, välfärdspolitik och en blockerad debatt*, Arkiv Förlag, 2003.

- Kildal, Nanna (red.): *Den Nya Sociala Frågan. Om arbete, inkomst och rättvisa*, Bokförlaget Daidalos, 2001.
- Kildal, Nanna: «Universalisme versus målretting – de evig tilbakevendende argumenter» i: *Nordisk sosialt arbeid* 1/2006: http://www.idunn.no/ts/nsa/2006/01/universalisme_versus_malretting_-_de_evig_tilbakevendende_argumenter (Sett 3/8 2014).
- Kildal, Nanna: «Fra arbeidsethos til insentiver og velferdskontrakter», i: Stjernø, Steinar og Øverbye, Einar (red): *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjon og velferdsstaten*, Universitetsforlaget, 2012.
- Standing, Guy: *Prekariatet: den nye farlige klassen*, Bokförlaget Daidalos, 2013.
- Stokkeland, Svein: *Borgerlønn*. Hovedoppgave ved Økonomisk institutt, UiO 2002: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/123456789/17284/Stokkeland.pdf?sequence=1> (Sett 3/8 2014)
- Waage, Peter Normann: *Mennesket, makten og markedet. Rudolf Steiners idéer i møte med globaliseringen*, Pax forlag 2002.
- Øyen, Else: *GMI – garantert minsteinntekt i Norge*, Universitetsforlaget 1981.

På engelsk:

- Birnbaum, Simon: *Just Distribution. Rawlsian Liberalism and the Politics of Basic Income*, Stockholm Studies in Politics 122, 2008.
- Petersen, Christian: *Money for nothing? Arguments for basic income, universal pensions and universal child benefits in Norway*: <https://bora.uib.no/handle/1956/8091>. (Hovedoppgave ved UiB 2014 som setter borgerlønnen inn i en norsk sammenheng. Inneholder en omfattende litteraturliste. (Sett 3/8 2014).
- Sheahan, Allan: *Basic Income Guarantee. Your Right to Economic Security*, Palgrave Macmillian, 2012.
- Standing, Guy: *The Precariat. The New Dangerous Class*, Bloomsbury Publishing, 2011. (Norsk utgave høsten 2014).
- Standing, Guy: *A Precariat Charter. From Denizens to Citizens*, Bloomsbury Academic, 2014.
- Torry, Malcolm: *Money for Everyone. Why We Need a Citizen's Income*, Policy Press, 2013.

Van Parijs, Philippe: *Real Freedom for All. What (if Anything) can Justify Capitalism*, Claredon Press, 1995.

Widerquist, Karl, Howard, H. Michael: *Alaska's Permanent Fund Dividend – Examining its Suitability as a Model*, Palgrave Macmillian, 2012.

Widerquist, Karl, Howard, H. Michael: *Exporting the Alaska Model. Adapting the Permanent Fund Dividend for Reform around the World*, Palgrave Macmillian 2012.

Widerquist, Karl; *Independence, Propertylessness and Basic Income. A Theory of Freedom as the Power to Say No*, Palgrave Macmillian, 2013.

På tysk.

Götz W. Werner: *Ein Grund für die Zukunft: das Grundeinkommen.*

Interviews und Reaktionen, Verlag Freies Geistesleben, 2010.

Götz W. Werner: *Einkommen für alle*, Bastei Lübbe, 2012.

Film, You Tube

2008 Schmidt, Enno, Häni, Daniel: *Grundeinkommen – ein Kulturimpuls*, 2008, (98 min, sett 3/8 2014). Tekstet på 26 språk.

I tillegg ligger en rekke foredrag og intervjuer med Götz W. Werner på You Tube. Der finner du også flere tv-diskusjoner om borgerlønn, på tysk og engelsk.

Linker

Fee and Dividend

Nystrom, Scott og Luckow, Patrick: *The Economic, Climate, Fiscal, Power, and Demographic Impact of a National Fee-and-Dividend Carbon Tax*, Washington, DC: Regional Economic Models, and Coronado, CA: Citizens' Climate Lobby, 2014:

<http://citizensclimatelobby.org/wp-content/uploads/2014/06/REMI-carbon-tax-report-62141.pdf> (sett 3/8 201414).

Sammenligning mellom ulike pilotprosjekter, betingede og ubetingede, både i industri- og utviklingsland

2013: Forget, Evelyn m.fl: *Cash Transfers, Basic Income and Community Building*, University of Manitoba: <http://www.librelloph.com/socialinclusion/article/view/SI-1.2.84> (Sett 3/8 2014)

En oversikt over piloter og erfaringer med borgerlønn fra hele verden

2014: Pasma, Chandra: *Basic Income Programs and Pilots*, Basic Income Canada Network 2014.

http://www.thebigpush.net/uploads/2/2/6/8/22682672/basic_income_programs_and_pilots_february_3_2014.pdf (Sett 3/8 2014)

Anja Askeland (født 1971) har bachelor i Utviklingsstudier fra Universitet i Bergen. Hun har en mangfoldig arbeidsbakgrunn og har erfaring fra både tradisjonelle manns og kvinneyrker. I tillegg har hun flere lange reiser i Asia bak seg. Hun er en av initiativtakerne bak stiftelsen av Borgerlønn BIEN Norge i 2012 og var leder for organisasjonen fram til 2014. Hun er nylig valgt til sekretær i internasjonale BIEN.

Peter Normann Waage (født 1953) er forfatter, foredragsholder, frilansjournalist og oversetter. Fra 2013 er han dessuten mottaker av en meget raus borgerlønn: Da ble han statsstipendiat.

Som forfatter har Waage utgitt en rekke bøker, alt vesentlig om kulturhistoriske emner – blant annet *Mennesket, makten og markedet. Om Rudolf Steiners sosiale idéer* (2002), *Jeg. Individets kulturhistorie* (2008), *Russland er sitt eget sted* (2012).

Han arbeider nå med en biografi om André Bjerke.